

dr. Monika Deželak Trojar

SCHÖNLEBNOVO LATINSKO PREMIŠLJEVANJE ZA VELIKI PETEK: ČEZMERNOST BOLEČINE (1673)¹

JANEZ LUDVIK SCHÖNLEBEN KOT PREMIŠLJEVALEC KRISTUSOVEGA TRPLJENJA

Schönlebnu, nekdanjemu jezuitu, je bila pasijonska tematika zelo blizu. Iz njegovega ohranjenega retoričnega opusa je mogoče sklepati, da se je z njo ukvarjal že v svojih govorniških in pridigarških začetkih v okviru jezuitskega reda.² Prav gotovo je odločilno vlogo pri tem odigralo šolanje in jezuitska redovna formacija. O jezuitih je namreč znano, da so spodbujali štirideseturno češčenje Najsvetejšega v predpostnem času, postne pridige, ljudske misijone, pasijonske sprevide in procesije, češčenje božjega groba, postavljanje postaj Kristusovega trpljenja in romanja k božjemu grobu. Ob postavljenem božjem grobu v svojih cerkvah so pripravljali igrane prizore, s katerimi so skrivnosti velikega petka aktualizirali in tako ljudem pomagali, da so jih lažje razumeli. Z jezuitskimi pasijonskimi pobožnostmi se je Schönleben gotovo srečal že kot otrok, saj so z družino živeli v neposredni soseščini kolegija, oče pa je bil dejaven član Marijine kongregacije.³ Kristusovo trpljenje so mu približale tudi kapucinske pasijonske procesije, ki so jih ti v Ljubljani pripravljali gotovo že vse od leta 1617, njihovi dejanski začetki pa segajo še skoraj desetletje globlje v preteklost.⁴ Z začetkom šolanja pri ljubljanskih jezuitih, sprejemom v kongregacijo Marije Vnebovzete in pozneje z vstopom v jezuitski red se je njegovo doživljanje in premišljevanje Kristusovega trpljenja še poglobilo. V času njegove redovne formacije na Dunaju se je razmahnilo romanje k božjemu grobu v kraju Hernals blizu Dunaja, ki je izhajalo iz tradicije sedmih Jezusovih padcev. Pobudo za gradnjo božjega groba in postaj na poti k njemu je dal jezuit Karl Musart. Še pred začetkom gradnje

¹ Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa *Literarnozgodovinske, literarnoteoretične in metodološke raziskave* (P6-0024, B), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. Prevod v prispevku objavljenega premišljevanja *Čezmernost bolečine* je delo Mateja Hriberška in Gregorja Pobežina. Za dovoljenje, da je lahko del tega prispevka, se jima najlepše zahvaljujem.

² Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 370.

³ *Prav tam*, str. 36–39.

⁴ Šerbelj, *Križev pot Antona Cebeja*, str. 43–44; Kemperl, *Cerkev sv. Štefana*, str. 48–51.

je pripravil molitvenik z opisom jeruzalemskih svetih krajev, postaj Kristusovega trpljenja in k temu dodal molitve za vsako od postaj.⁵ Podobnemu češčenju je bil Schönleben pozneje priča tudi v Ljubljani. Malo pred tem, ko je bil maja 1654 imenovan za ljubljanskega stolnega dekana, so na pobudo in ob finančni podpori ljubljanskega prošta Janeza Andreja pl. Stemberga ob cerkvi sv. Štefana v Štepanji vasi postavili božji grob. Poleg kapele božjega groba so pozneje, med leti 1655 in 1657, zgradili pet znamenj, ki so prikazovala skrivnosti žalostnega dela rožnega venca.⁶ Valvasor je zapisal, da so k božjemu grobu v postnem času romale množice ljudi.⁷

Nedvomno je vse to vplivalo na Schönlebna in ga privedlo do tega, da je leta 1668 kot svoj pridigarski prvenec izdal dva zvezka nemških pridig za postne petke in nedelje: *Fasten-Freytag- und Sontag-Predigen*. Pet let pozneje je za tisk pripravil še razširjeno in predelano izdajo latinskih postnih premišljevanj, prav tako v dveh zvezkih: *Tractatus geminus de mysteriis Dominicæ passionis* (prev.: »Dvojni traktat o skrivnostih Gospodovega trpljenja«, 1673).⁸ Čeprav jih je v nemškem naslovu poimenoval pridige, jih je dejansko tako v nemški kot latinski izdaji dosledno navajal kot premišljevanja (»Betrachtungen«, »consideratio«) in jih imel za asketično⁹ ter meditativno branje.¹⁰ V času izdaje nemških postnih pridig je načrtoval in pripravljal tudi premišljevanja za postne sobote (*Die schmertzhafter Muetter Gottes unter dem Creutz oder geistliche Erinnerungen für die Fasten-Sambstäg*; prev.: »Žalostna Mati Božja pod križem ali duhovna premišljevanja za postne sobote«) in dneve velikega tedna (*Der gekreuzigte Wolredner oder geistliche Erinnerungen von den 7. Worten Christi am Creutz*; prev.: »Križani izvrstni govornik ali duhovna premišljevanja o sedmih Kristusovih besedah na križu«). Ta so ostala v rokopisu in so v nekoliko preoblikovani obliki najverjetneje postala del omenjene latinske izdaje postnih premišljevanj.¹¹

SCHÖNLEBNOVA OHRANJENA PREMIŠLJEVANJA ZA VELIKI PETEK

Če se ozremo na ohranjeno celoto Schönlebnovih postnih premišljevanj, ugotovimo, da največji delež zavzemajo ravno premišljevanja, ki so bila namenjena razlagi skrivnosti velikega petka. Ohranila so se nam tri nemška in šest

⁵ Benedik, *Izhodišča Škofjeloškega pasijona*, str. 27, 30–31.

⁶ Kemperl, Cerkev sv. Štefana, str. 37–41, 45–46.

⁷ Valvasor, *Die Ehre*, 3. zv., 11. knj., str. 696.

⁸ Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 390–391, 394–396.

⁹ Schönleben, *Tractatus geminus*, 1. del: »Dedicatoria«, nepag. (1. str.): »/.../ sacrae Pyramidi opusculo meo inter asceticos primogenito /.../.«

¹⁰ Schönleben, *Tractatus geminus*, 2. del: »Praemonitio ad lectorem«, nepag. (1. str.): »Ordinem servo in meditationibus usitatum, quae motibus repentinis impelluntur /.../.«

¹¹ Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 401–402.

latinskih. Prvo nemško premišljevanje, in sicer o umirajočem Kristusu (»Der Sterbende Jesus«), najdemo v prvem zvezku,¹² drugo in tretje pa zaokrožata drugi zvezek njegovih nemških postnih pridig. Naslovljena sta: »Dopolnjeno je« (»Consummatum est«)¹³ in »Preobilje Božje ljubezni« (»Göttlicher Liebe Ubermaß«).¹⁴

Dve latinski premišljevanji za veliki petek sta se ohranili v prvem zvezku, tri pa v drugem zvezku Schönlebnovih latinskih postnih premišljevanj. V prvih dveh, ki zaokrožata prvi zvezek, Schönleben premišljuje o čezmernosti in neizmernosti bolečine, ki jo je moral Kristus pretrpeti na veliki petek (»Excessus doloris«),¹⁵ in o veličini ter presežnosti njegove ljubezni in žrtve za človeštvo (»Excessus amoris«).¹⁶ Tretje, četrto in peto latinsko premišljevanje za veliki petek najdemo v sklepu drugega zvezka latinskih postnih premišljevanj. Premišljevanji o Kristusovi smrti na križu (»inclinatio capitis«, »expiratio«) je umestil na konec premišljevanj skrivnosti sedme postaje, tj. Kristusovega trpljenja na Kalvariji.¹⁷ Temi omenjenih dveh premišljevanj sta bila dva svetopisemska odlomka: prvo je izhajalo iz evangelija po Janezu (»Et inclinatio capite tradidit Spiritum.«), drugo pa iz preroka Izaija (»Justus perit, et non est qui recogitet.«). Tretje premišljevanje v tem zvezku, ki ga je označil kot »akademski nagovor za veliki petek« (»Allocutio academica in parasceve«) in ga naslovil »Titulus crucifixi«, spada med Schönlebnove zgodnejše nagovore, saj je iz vsebine razvidno, da je nastal še v njegovem jezuitskem obdobju.¹⁸ Tudi njegovo šesto ohranjeno latinsko premišljevanje za veliki petek z naslovom »Tri-Tribunal: sacerdotale, pretorium, regium, reum laesae maiestatis«, ki ga najdemo v zbirki Schönlebnovih latinskih nedeljskih pridig *Horae subsecivae dominicales* (prev. »Nedeljske proste ure«), je nastalo še v času njegove jezuitske formacije.¹⁹

PREMIŠLJEVANJE ČEZMERNOST BOLEČINE IZ PRVEGA ZVEZKA SCHÖNLEBNOVIH LATINSKIH POSTNIH PREMIŠLJEVANJ (1673)

Da si bomo Schönlebnovo pasijonsko pridigarsko dejavnost lažje predstavljali in spoznali, s kakšno zavzetostjo in kolikšnim žarom je tedanjemu človeku želel približati Kristusovo trpljenje, v nadaljevanju sledi prevod njegovega latinskega premišljevanja o čezmernosti bolečine (»Excessus doloris«) iz prvega zvezka la-

¹² Schönleben, *Fasten-Freytag und Sonntag-Predigen*, 1. del, str. 89–120.

¹³ Schönleben, *Fasten-Freytag- und Sonntag-Predigen*, 2. del, str. 81–96.

¹⁴ *Prav tam*, str. 97–124.

¹⁵ Schönleben, *Tractatus geminus*, 1. del, 147–161.

Prav tam, str. 161–174.

¹⁶ Schönleben, *Tractatus geminus*, 2. del, str. 193–237.

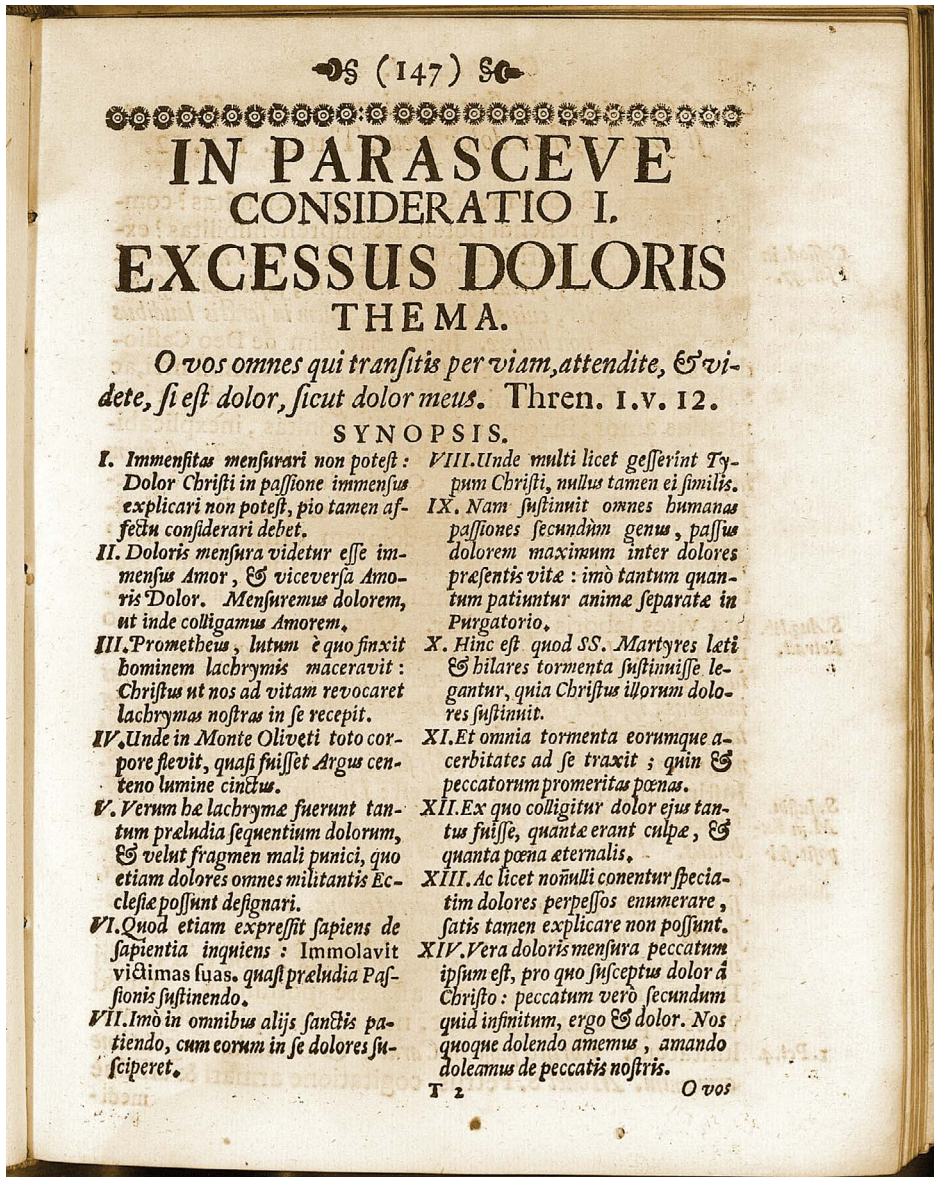
¹⁷ *Prav tam*, str. 238–247; prim. Deželak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben*, str. 370.

¹⁸ Schönleben, *Horae subsecivae dominicales*, 2. del, str. 275–287.

tinskih postnih premišljevanj, *Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis* (str. 147–161). Prevod je delo Mateja Hriberška in Gregorja Pobežina.²⁰ Nastal je v okviru projekta *Vodilni humanisti slovenskega prostora med 16. in sredo 19. stoletja ter njihovo socialno in kulturno okolje* (J6-4019). Prevod prinaša jedrno besedilo latinskega premišljevanja. Naslovu premišljevanja sledi napoved teme, ki je vzeta iz *Svetega pisma*, tej pa t. i. *Sinopsis*, v katerem je povzeta vsebina posameznih odstavkov. Schönlebnove opombe ob robovih strani, v katerih je okrajšano navajal podatke o citiranih delih in avtorjih, ki jih je uporabil v besedilu, so v prevodu izpuščene. Navedki citiranih avtorjev so v besedilu zapisani ležeče in označeni z narekovaji. Kar je sicer zapisano ležeče, nakazuje poudarke, ki jih je v originalnem latinskem besedilu želel izpostaviti Schönleben. Upoštevanje so prvotne številke strani, ki so zapisane med dvema poševnicama. Prevod je členjen enako kot izvirno latinsko besedilo: posamezni odstavki so označeni z rimskimi številkami. Neobhodno potrebne informacije, ki so dodane prevodu, so napisane v oglatem oklepaju.

Prevod nazorno slika Schönlebnov retorični slog. V podkrepitev lastnega razmišljanja Schönleben rad navaja misli drugih avtorjev in z njimi na zanimiv ter sebi lasten način vstopa v dialog. Posebej blizu so mu citati iz *Svetega pisma*, ki postanejo tako rekoč organski del besedila in se kot moto večkrat ponovijo. Kot učeni pridigar niza dolge stavčne periode, v njih navaja slikovite podrobnosti in jih spleta v mnogovezja in brezvezja. Napetost gradi s stopnjevanji in nizanjem nasprotij. V enovito celoto združuje pomensko nezdružljive pojme. Bralca iz otopelosti zbujajo z nagovori, retoričnimi vprašanji in vzkliki. Želi ga pretresti in spodbuditi, da bi sočustvoval s trpečim Kristusom, premišljeval skrivnosti njegovega trpljenja in ob njih poboljšal svoje življenje.

²⁰ Redigirala ga je avtorica prispevka.

Naslovnica premišljevanja Excessus doloris v 1. zvezku *Tractatus geminus de mysteriis Dominicæ passionis*. NUK GS I 12354.

OB VELIKEM PETKU

Prvo premišljevanje

Čezmernost bolečine

Tema

»Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.« Žal 1, 12.

Sinopsis

- I. Neizmernosti ni mogoče izmeriti; neizmerne Kristusove bolečine ob trpljenju sicer ni mogoče razložiti, a je kljub temu treba o njej premišljevati s pobožnim čustvom.
- II. Zdi se, da je mera bolečine neizmerna ljubezen in obratno bolečina ljubezni. Merimo bolečino, da od tam zajemamo ljubezen!
- III. Prometej je glino, iz katere je upodobil človeka, zmehčal s solzami; Kristus je zato, da bi nas priklical nazaj v življenje, naše solze sprejel vase.
- IV. Zato je na Oljski gori jokal s celim telesom, kakor bi bil Argos, obdan s stotimi očesi.
- V. A te solze so bile samo uvodi v bolečine, ki so sledile, in kakor zrno granatnega jabolka, s katerim je mogoče zaznamovati tudi vse bolečine vojskujoče se Cerkve.
- VI. In to je tudi izrazil modrec o modrosti z besedami: *»Zaklala je živali svoje.«* Kakor da bi predstavljal uvode v trpljenje.
- VII. Celo v trpljenju za druge svetnike, ker je nase sprejemal njihove bolečine.
- VIII. In zato mu, čeprav so mnogi nosili Kristusovo podobo, kljub temu nihče ni enak.
- IX. Kajti sprejel je vsa človeška trpljenja po vrsti, pretrpel je največjo bolečino med bolečinami pričujočega življenja; še več, celo toliko, kolikor trpijo duše, ločene v vicah.
- X. To je razlog, da se za presvete mučence govori, da so veseli in vedri pretrpeli muke, ker je Kristus sprejel nase njihove bolečine.
- XI. In ker je vse muke in njihove bridkosti pritegnil nase – celo zaslužene kazni grešnikov.

- XII. Iz tega je mogoče razbrati, da je bila njegova bolečina tolikšna, kolikršne so bile krivde in kolikršna je večna kazen.
- XIII. In čeprav skušajo nekateri posebej naštetih pretrpljenih bolečin, jih kljub temu ne morejo razložiti v zadostni meri.
- XIV. Resnična mera bolečine je sam greh, zaradi katerega je Kristus sprejel bolečino; greh pa je absolutno neskončen, torej tudi bolečina. Tudi mi ljubimo s tem, da prenašamo bolečino, zato bolečino zaradi svojih grehov prenašamo s tem, da ljubimo!

/148/ **»Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.«**

Žal 1, 12.

I. Ali je torej mogoče izmeriti neizmernost? Je mogoče doumeti nedoumljivost? Je mogoče razložiti nerazložljivost? *»Krepost je nerazložljiva, pobožnost nedoumljiva, modrost neizrekljiva, njena opredelitev je, da pri svetih hvalnicah nima meje,«* je govoril nekoč Kasiodor o Bogu. Jaz pa o prebridkem trpljenju svojega Gospoda in Odrešenika, v katerem z najočitnejšimi dokazi izžareva neizmerna ljubezen, nedoumljiva dobrota, nerazložljivo usmiljenje, neizrekljiva bolečina, pravim: »čigar opredelitev pri svetih hvalnicah je, da nima meje.« Zakaj si torej lahko miselno drznem meriti, kar je neizmerljivo, razlagati, kar je nerazložljivo, govoriti o čezmerni bolečini blagoslovljenega Kristusa? Gotovo me vabijo zgledi Očetov, poskusi drugih, pobožnost vdanih častilcev Kristusovega trpljenja, da nekoliko presežem moči svojega truda. Pokoravam se svetemu Avguštinu, ki opominja: *»Sam nas je ustvaril za to, da ga častimo, on, ki ne potrebuje naših hvalnic. Je pa krepost nedoumljiva, ne potrebuje ničesar, sama je sebi zadosti. Naš Bog je namreč velik in zelo hvalevreden. In tako naj njega naš um časti, jezik opeva, roka opisuje in v teh svetih prizadevanjih naj se uri verni duh.«* Znan je tudi spis svetega Justina: *»O božanskem bomo razmišljali, kolikor je za raziskovanje dovolj in kolikor se pobožno spodobi za gojenje prave vere. Ker je namreč po našem umevanju božanskost povsem nedoumljiva, to še ne pomeni, da o tem ne preiskujemo sploh ničesar in zapravljamo čas v brezdelfu tega življenja. Zatorej mora vsakdo skladno z mero, ki mu je bila podeljena od Gospoda, marljivo preiskovati spoznanje.«* Kar Justin navaja za Boga, to lahko mi navedemo o najbridkejšem trpljenju Božjega Sina. Kar presega moči in zmožnost, ne izključuje volje pobožnega čustva. *»Ker je torej Kristus trpel v telesu, se tudi vi oborožite s prav to mislijo,«* opominja sveti Peter. Oboroževati se z razmišljanjem in nenehno /149/ premišljevanjem o Gospodovem trpljenju, pomeni iz kreposti napredovati v krepost. Zato tudi sveti Bonaventura svetuje: *»Če hočeš,*

človek, napredovati iz kreposti v krepost, iz milosti v milost, iz dobrega v boljše, vsak dan z vdanostjo, ki jo le premoreš, razmišljaj o Gospodovem trpljenju.«

II. Toda o čem danes najbolj razmišljamo? O tistem, kar je pri trpljenju najvišje, namreč da je čezmerno. »*Neizmerna in nadvse goreča ljubezen se jasno kaže v tem,*« pravi sveti Bernardin Sienski. Kakor da bi rekel: Vsemogočni Bog, ki je ob ustvarjanju in urejanju tega vidnega sveta vse razporedil po meri in po številu in po teži, pa je kljub temu pri utelešenju Sina in njegovem trpljenju za odrešitev človeškega rodu pokazal čezmerno dobroto, na neki način brez načina in brez mere, kar je o človeški ljubezni pel pesnik [Tibul]:

»*Prava ljubezen nikdar mere imeti ne zna.*«

Toda zakaj na začetku govorim o ljubezni, ko pa je moja tematika posvečena nečemu drugemu? »*O, vi vsi, ki mimo greste po potu, pogledajte in vidite, ali je katera bolečina kakor moja bolečina.*« V bolečini se zrcali največja čezmernost in to merimo, ne ljubezni. Ljubezen je čista sladkost – bolečina je čista bridkost. Ljubezen je poživitev duha – bolečina je pretres duha. Ljubezen rojeva veselje srca – bolečina rojeva žalost. Ljubezen in bolečina si nasprotujeta. Torej merimo bolečino, ne ljubezni! Toda nemogoče je izmeriti bolečino razen z mero ljubezni, kajti kot nekdo pravi: »*Bolečina predpostavlja ljubezen, zato kolikor sleherni ljubi, toliko občuti bolečino.*« Jaz pa menim, da se ena meri iz druge: in ljubezen je mera bolečine in mera ljubezni je bolečina in iz izkustva je mogoče veličino ljubezni razbrati na podlagi veličine bolečine. Zato dajte, zveste duše, pristopimo k Jezusu, križanemu za nas, izmerimo danes na podlagi njegove bolečine čezmerno veličino njegove ljubezni do nas, da bomo s srci, ki jih bo razvnelo to premišljevanje, z bolečino ljubili in z ljubeznijo z njim čutili bolečino. /150/

III. Nekaj skrite resnice razkrivajo misli starih pesnikov. Zlasti tisto, kar razmišljajo o Japetovem sinu Prometeju. Ta je baje prvi upodobil ljudi iz gline in bil oče vsega človeškega rodu; zato je Ovidij o njem pel:

»... *bodisi tik po odmiku od zračnih višav so tičale
v zemlji, ustvarjeni pravkar, nebesne kali istorodne.
Japetov sin je to prst, prepojeno z vodami deževja,
zgetel v kalup po podobi bogov, gospodarjev vesolja.*«²¹

To popravlja Temistij in zatrjuje, da gline ni zmehčal z rečno vodo, ampak s solzami: »*Gline, iz katere je upodobil človeka, Prometej ni zmehčal z vodo, ampak s solzami.*« Če opaziš pomen imena, boš z Zezesom priznal: »*Prometej je um, ki daleč*

²¹ Prevod Barbare Šega Čeh.

vnaprej vidi prihodnje stvari«. To pa ne pristaja nobenemu izmed smrtnikov tako, kakor Bogu, ki se ozira na vse, in kateremu je modrec, ko ga je nagovoril, dejal: *»Toda tvoja previdnost vodi.*« Naš nebeški Prometej, ki se ozira na prihodnje – potem ko je človeka oblikoval iz gline in ga je po grehu umrlega in brez življenja že hotel priklicati nazaj v življenje – kaj je storil drugega, kot da je z vodo omehčal glino, toda ne z rečno vodo, ampak z vodo solza. Pokazal je, da hoče vanjo vdahnuti dušo in z neba poslani ogenj, namreč ljubezen, s katerima je bilo človeku povrnjeno življenje: z ognjem ljubezni in s solzami bolečine. Zato bi bilo človeški rod po pravici mogoče nagovoriti s psalmistovimi besedami: *»O, Bog, svoje življenje sem naznanil tebi; postavil si moje solze pred moje oči.*« Spoznavamo, najprevidnejši Bog, da si naše solze, ki bi jih morali sami prelivati, sprejel v svoje oči, na svoje obličje in svoj obraz, zato ti posvečamo svoje življenje in ga tebi vsečnega prinašamo nazaj. Hotel si nas mrtve obuditi v življenje, prinesel si z neba ogenj; toda ne bi bil dovolj ogenj ljubezni, ko bi ne dodal tudi solza naše krhkosti. *»Kajti Bog,*« pravi sveti Bernardin, *»sam ne more jokati, privzel je človeško naravo, da bi lahko jokal.*« Tako je položil naše solze pred svoje oči; tako /151/ je jokal, da bi duše brez življenja znova oživil. *»Zaradi mene je jokalo in bilo žalostno moje veselje* (gre za besede svetega Bernarda), *celo veselje angelov; ki je, kot pravi apostol, ko je v dnevih svojega mesa z močnim vpitjem in solzami prinašal molitve in ponižne prošnje njemu, ki more rešiti pred smrtjo, bil uslišan zaradi svoje spoštljivosti.*« Toda, kaj mislimo, kakšne so bile te solze? Naj pove isti Bernard: *»Solze so priče ljubezni, pogosto tudi bolečine.*«

IV. Oh! Kako huda je morala biti tista bolečina, ki jo je občutil najnežnejši izmed človeških sinov, ko je na Oljski gori (da poteka preostalega življenja ne omenjam) ne samo iz oči, ampak iz udov celega telesa v izjemni obilici potočil solze, da bi izmil madeže naših grehov. *»Ne samo z očmi,*« je dejal pravkar omenjeni, kot med sladkó govoreči učitelj, *»ne samo z očmi, ampak se zdi, kakor da je jokal z vsemi svojimi udi, da bi se celo telo, ki je Cerkev, očistilo s solzami celega telesa.*« Kajti treba je vedeti, da je izpotil veliko povodenj krvi.

»Kri so solze bile.«

Kot je nekdo pel; krvave solze, krvavi valovi, poln oči je moral biti, poln solza. To si o Argosu pesniki izmišljajo, o našem Odrešeniku pa je popolnoma res:

»Slava o Argosu poje, ki s sto bil očesi obdan je.«

Nebeški Argos ni imel samo sto očes, ampak nasploh toliko, kolikor udov, kolikor telesnih por, ko je v vrtu potil krvavi pot, in zdi se, kakor da je jokal z vsemi udi.

V. Premisli, moj kristjan, kako nezaslišano je bilo to vrenje krvi. V vrtu Getsemani je moj Odrešenik potočil 62 200 solza, izpotil je 97 305 krvavih potnih kapljic, kot so na podlagi različnih razodetij zapisali premišljujoči asketi. Kdo ne bi ob tem občudujoče vzdiknil? /152/

»Solze ljubezen rodi: ogenj – pomisli! – vodé!«

Toda ta deževja solza in krvi so bila samo uvodi v bolečine, ki so sledile, s katerimi sta bila prizadeta in mučena telo in duša mojega Jezusa. Zato je v osebi ljubelega Salomona v *Visoki pesmi* nagovarjajoč zaročenko dejal: »*Tvoja lica so kakor zrno granatnega jabolka.*« Kakor da bi dejal: da omehaš lica s solzami, je najmanjši del tvojih bolečin kakor zrno granatnega jabolka. Toda bolje je, če skupaj s presvetimi cerkvenimi očeti kot zaročenko razumete Cerkev. Njegove bolečine so bile, pravi, samo zrno bolečin, ki jih je sam prenesel. Zdi se, da je s tem premalo povedano o tako veliki množici zvestih, o tisočih mučencev, o vseh kristjanih: »*kakor zrno granatnega jabolka.*« Videti je, da bi lahko bilo enako, če se ga primerja s svežim granatnim jabolkom: *kakor zrno granatnega jabolka*, pravi, ne *kakor granatno jabolko*. V Cerkvi je mogoče najti tisoče presvetih mučencev, ki so pretrpeli brezštevne kazni in izjemno huda mučenja, vendar vsa ta, če jih primerjamo z bolečinami Kristusovega trpljenja, niso bila nič drugega *kakor zrno granatnega jabolka*: pičel delež, majhen delček vsega granatnega jabolka. Prisluhnite, kako o tem razmišlja Rihard od sv. Viktorja: »*Ker je Kristus trpel tako hudo in tako mnogokratno, zato je vse trpljenje izvoljenih, ki so ga prenesli za Kristusa ali po Kristusovem zgledu, mogoče primerjati le z zrnem; kajti ob pogledu na to, kar je prenesel on, je bilo tisto, kar so oni mogli pretrpeti, majhno in zgolj majhen del njegovih muk.*« Kakšna neizmernost! Kako čezmerna bolečina!

VI. Sem je tudi usmeril svoja razmišljanja modrec, ko je opisal palačo božje modrosti in njeno oskrbovanje: »*Modrost je sezidala hišo svojo itd., zaklala je živali svoje.*« Kot beli dan je jasno, da je blagoslovljeni Kristus na oltarju križa žrtvoval izjemno žrtev svojega presvetega telesa; zato torej modrec govori v množini: »*zaklala je živali svoje*« in ne navede raje »*zaklala je žival svojo*«. Kardinal Hugo odgovarja s tremi besedami: »*Zaradi uvodov v trpljenje.*« Uvodi v trpljenje so bili namreč posamezni, /153/ posamezne so bile žrtve in tolikokrat je skoraj umrl, kolikorkrat je pretrpel kaj posebnega. *Zaklal je živali svoje*, ko je ležal v jasliah; *zaklal je živali svoje* s tem, ko je krvavel pri obrezanju; *zaklal je živali svoje* ob Herodovem preganjanju in tolikokrat bi moral veljati za mrtvega, kolikorkrat je bila v njegovem imenu prelita kri nedolžnih. »*Trpljenje ne imenujemo samo tisti en dan, ko je umrl, ampak celo njegovo življenje: celo Kristusovo življenje je bilo križ in mučenje*«, pravi sveti Bernard. Tako je on zaklal svoje živali kot uvode v to, kar je

prenesel v vrtu Getsemani, ko so se medsebojno spopadali meso in duh, ljubezen in bolečina, in kar ga je nato čakalo vse do nadvse sramotne smrti na oltarju križa. Zato Pablo de Palacio pravi: *»Od govora v vrtu pa vse do tedaj, ko je izdihnil dušo, je Kristus prenašal to bolečino, ki jo običajno prenašajo umirajoči.«* Lahko bi rekel, da je trpel nenehen smrtni boj in da je bilo med nadvse krutimi mučenji pričakovati, da bo neštetokrat umrl, ko bi si čudežno ne izprosil vnaprej življenje za to, da bo prenesel še več mučenj.

VII. *Zaklal je živali svoje.* Različne so bile v Stari zavezi žrtve, različna žrtvovanja, toda vsa tista so bila le podobe in slike resničnega Kristusovega žrtvovanja: žrtvovanje Abela, žrtvovanje Abrahama, žrtvovanje Melkizedeka, žrtvovanje Elije je zasenčilo tisto eno samo žrtvovanje, v katerem se je Božji Sin kot duhovnik in hkrati kot žrtev ponudil večnemu Očetu za človeški rod. *Zaklal je živali svoje.* Gotovo je vedel, da se bo zgodilo to, da bodo mnogi zvesti po njegovem odhodu s sveta trpeli, da bodo prenašali kruta mučenja in da bodo prelivali kri; muke vseh teh in bolečine je sprejel nase, da bi sami šli veseli izpred velikega zbora in bi veljali za vredne, da trpijo v njegovem imenu. *Zaklal je svoje živali.* Kamnan je bil v Štefanu, na ražnju spečen v Lovrencu, na kolesu mučen v Katarini, prestreljen s puščicami v Sebastjanu, v drugih je pretrpel natezalnico, znova v drugih pohabljen, žejo, lakoto, razmesarjenje, v vseh je bil ranjen in ubit. Razmišljujoč o tem je sveti /154/ Lovrenc Giustiniani dejal: *»Na neki nedopovedljiv način je v vseh svojih izbrancih prenašal vse vrste kazni: preganjanje je trpel v apostolih, kamnan je bil v Štefanu, na ražnju so ga pekli v Lovrencu in tako je v posameznikih prenesel posamezna mučenja tudi drugih mučencev in pravičnikov.«* Tako je zaklal svoje živali in bolečina mučencev je bila ob primerjavi z bolečino njega samega *kakor zrno granatnega jabolka.*

VIII. Iz tega razloga je morda kraljevi psalmist pel: *»Gospod, Bog kreposti, kdo ti je enak?«* Kdo se lahko v bolečini primerja s tabo? Drugi, kot pravi apostol, *»so trpeli zasramovanje in bičanje, vrhu tega pa spona in ječe, bili so kamnani, razrezani, izkušani, umrli so smrti z mečem itd.«* Ti si prenesel vse to in še hujše stvari. *Kdo ti je enak?* Vse mučeništvo drugih, vse bolečine si kakor zvezane v eno butaro ti sam prenesel; s tabo se primerjajo stari očaki, primerjajo se drugi pravični; toda ti si *Bog kreposti*, vse njihove kreposti si presešel. Kdo je enak tebi, ki si vse prenesel? *»Od začetka vekov (pravi sveti Pavlin) Kristus trpi v vseh svojih. Sam je namreč začetek in konec, ki je skrit v postavi, razkrit v Evangeliju, vedno občudovanja vredni, potrpežljivi in v svojih svetih zmagoslavni Gospod. V Abelu ga je ubil brat, v Noetu se je sin posmehoval iz njega, v Abrahamu je odpotoval, v Izaku je bil ponujen v žrtev, v Jakobu je bil služabnik, v Jožefu prodan, v Mojzesu izpostavljen in pogran in v prerokih kamenjan in preganjan; v apostolih gnan po kopnem in po morju in z*

mnogimi različnimi mučenji blaženih mučencev pogosto ubit.« Posamezniki so prenesli posamezne muke, toda sam je edini prenesel vse z neko izjemno krepostjo poguma in bridkostjo bolečine. *Kdo ti je enak?* Vse presegaš po veličastvu. Kdo ti je torej enak v prenašanju zaničevanja? Vse prekašaš po pogumu. Kdo ti je torej enak v prostovoljno sprejeti šibkosti? Blažen si zaradi večnega veselja. Kdo ti je torej enak v velikosti žalosti? Močan si zaradi večne nezmožnosti občutiti trpljenje. Kdo ti je torej enak v občutenju bolečine, sprejete zame? *Gospod, Bog kreposti, kdo ti je enak?*

IX. Angelski doktor sprašuje: *»Ali je Kristus /155/ pretrpel vsa trpljenja?«* In vprašanje je zelo lepo razreši z razlikovanjem: *»Treba je povedati, da je mogoče o človeških trpljenjih razmišljati na dva načina. Na en način glede na vrsto in tako ni bilo treba, da Kristus trpi vsako trpljenje, in mnoge vrste trpljenj si medsebojno nasprotujejo, na primer sežig v ognju in utopitev v vodi idr. Toda glede na rod je pretrpel vse človeško trpljenje, o čemer pa lahko razmišljamo na tri načine.*« Namreč, kot je sam obširneje izpeljal: 1. S strani človeka, ker je trpel zaradi poganov, Judov, mož, žena, prvakov, duhovnikov, svojih prijateljev in domačih, kot na primer zaradi Jude in Petra. 2. S strani tistega, zaradi česar človek lahko trpi: trpel je namreč zaradi prijateljev, ki so ga zapustili; zaradi slabega glasu in žaljivk; zaradi zasramovanj je bil prikrajšan za čast; ker mu je bila vzeta obleka, za dobrine. V duši je trpel zaradi žalosti, ostude in strahu; na telesu zaradi ran in bičanj. 3. S strani telesnih udov, kajti trpel je na glavi trne, na obrazu klofute in pljunke; na rokah in nogah žeblje; po celem telesu bičanje. Trpel je tudi po vsem čutenju: *»po dotiku namreč s tem, ko je bil bičan in pribit z žebliji; po okusu s tem, ko je popil žolč in kis; po vonju s tem, ko je bil obešen na prečno klado na gnusnem kraju trupel umrlih, imenovanem Kalvarija; po sluhu s tem, ko so ga obkladali glasovi sramotilcev in zasmehovalcev; po vidu s tem, ko je gledal Mater in učenca, ki ga je ljubil, kako jočeta.*« Tako učitelj Tomaž. Toda prosim, angelski doktor, pouči nas še naprej, kakšna je bila Kristusova bolečina po slehernem rodu trpljenj? Kaj meniš o tem vprašanju: *»Ali je bila Kristusova bolečina večja od vseh bolečin?«* Odgovarja: *»Treba je povedati, da je bila pri trpečem Kristusu prava, zaznavna, bolečina, ki ima svoj vzrok v telesnem oškodovanju, in notranja bolečina, ki je povzročena z dojemanjem neke škode, imenovane žalost, ena in druga bolečina pa sta bili pri Kristusu največji med bolečinami tega življenja.*« Učitelj Tomaž, razreši nam še eno stvar in nam povej, kaj meniš: *»Ali je bila Kristusova bolečina večja kakor je bolečina duše, ločene od telesa, v vicah ali peklu?«* Vnovič /156/ odgovarja: *»Treba je povedati, da bolečina ločene trpeče duše spada k stanju prihodnje obsodbe, ki presega sleherno zlo tega življenja, tako kot slava svetnikov presega sleherno dobro tega življenja. Zato, ko rečemo, da je Kristusova bolečina največja, ne primerjamo njega samega z bolečino ločene duše.*« Toda – s tvojim dovoljenjem,

angelski doktor – jaz izvabljam nekaj drugega iz kraljevega psalmista, ki govori v Kristusovi osebi: »*Obdale so me bolečine smrti, obdale so me bolečine pekla.*« Kakor bi rekel: tako hude, tako bridke bolečine prenašam, kakršne prenašajo duše v vicah ali peklu. In to je skladno z briljantnostjo svetega Bernardina Sienskega, ki je o Kristusu dejal: »*Tako zelo ga je v duhu bolelo za te, ki imajo biti večno križani, kolikršne so bile muke, s katerimi so imeli biti večno križani.*« Kaj neki bi se dalo še povedati o jasno izraženi bridkosti bolečine?

X. *Bodite pozorni, kristjani, in glejte, ali je bolečina enaka.* Meni se, ko berem, da presveti mučenci veseli in vedri hitijo k mučenjem, poraja misel, da se ob najbridkejših bolečinah veselijo zato, ker je Kristus, ki je vnaprej vedel za trpljenje, vse tiste bolečine, ki so jih morali prenesti vsi mučenci, vzel nase in jih pretrpel. »*Oni so šli torej izpred velikega zbora veseli, ker so bili spoznani za vredne trpeti sramoto za ime Jezusovo.*« Veselili so se, ker je Kristus njihovo žalost sprejel nase. Kot navaja Kasijan, je neki Kristusov učenec iz vrst poganov v odgovor na vprašanje: »*Kakšen čudež je storil vaš Kristus, ki ga častite?*«, odgovoril: »*Da me te in še večje krivice, če mi jih boste prizadejali, ne ganejo in ne prizadenejo.*« Tudi sveti Efrem priča o stanovitnosti in pogumu presvetih mučencev: »*Izjemna sila kazni ni mogla upogniti duhov pravičnih; tako niti sama smrt ni mogla ugasniti žara neustrašne ljubezni. Ko so jih pretepali, so vedrega in nasmejanega obraza z velikim veseljem sprejemali udarce bičev kot največje užitke, Bogu so peli hvalnice, ker so bili vredni trpeti v imenu njega samega.*« Kaj pomeni trpeti v imenu njega samega, če ne nositi samó ime trpljenja, ker je sam prej pretrpel stvar in sámó trpljenje. »*Čigar trpljenje je po 1571 bridkosti preseglo trpljenje vseh svetnikov,*« kot je dejala Božja porodnica sveti Brigiti.

XI. »*Glejte in vidite, ali je bolečina enaka.*« Dalje razmišljam še nekaj: da je blagoslovljeni Kristus sprejel nase vse bolečine ljudi, in da jih je s svojo bolečino ublažil. To razmišljanje mi narekujejo besede njega samega pri evangelistu: »*In jaz, kadar bom povišan od zemlje, vse potegnem k sebi. To pa je pravil, da naznači, s kakšno smrtjo bo umrl.*« Toda s kakšnim načinom umiranja bi mogel vse potegniti k sebi? Kajti njegovo trpljenje in bodoča smrt sta bila seštevek in zbir vseh bolečin sveta in vseh muk. Nekoč je vnaprej videl prihodnost, da bodo priče njegove vere vlačili na krivične sodne tribunale, da jih bodo podvrgli nezaslišanim in izjemno krutim mučenjem, da njihova narava ne bo zadostovala za prenašanje bolečin. »*Neznosno bolečino teh,*« je dejal, »*naj sprejemem nase, naj jo prenašam jaz; ko bodo sami sredi mučenj, jih bom kakor v veselju prevzel nase.* Goreče grmade, razžarjene kotle, vrele lonce, železna in koničasta kolesa, železne kavlje, razbeljene plošče, natezalnice, svedre, sekire, butare, verige, tigre, medvede, leve, vse mesar-

ske priprave, *bom*, kar zadeva bolečino, *prevzel nase*.« Vnaprej je videl prihodnje deset tisoče kristjanov, ki si bodo s svojimi zločini zaslužili večne ognje pekla. »Naj torej trpim,« pravi, »bolečine, ki so enake večnim mukam, naj si nabere m zasluęe neskončne vrednosti, ki jim jih pripisujejo, in bolečino kazni, ki bi jih morali sami prenašati, *bom prevzel nase*.« In nezadovoljen z množico in bridkostjo bolečin je hotel prenašati tudi določene vrste bolečin. Nemirni in samopašni preganjalci sveta si zasluęijo, da jim nataknejo spone; torej *bom* spone *prevzel nase*. Nesramni in sužnji mesenih užitkov zasluęijo, da jih pretepejo s šibami in biči; /158/ jaz *bom* biče *prevzel nase*. Skopuhi, ki z oderuški obrestmi in izmamljenimi sredstvi nagrabijo denar, ki vdovam in otročkom jemljejo dediščine, si zasluęijo, da jim prebodejo njihove grabežljive roke; jaz *bom* te žeblje, s katerimi bi jih morali pribiti, *prevzel nase*. Brezbožni pohotneži, ki se klatijo naokrog, si zasluęijo, da jim pribijejo noge, da se ne bi mogli raztepsti po užitkih in mamljivih vabah; jaz *bom* žeblje, s katerimi bi morali biti pribiti, *prevzel nase*. Naposled si vsi grešniki in kršilci božjega zakona zasluęijo različne vrste kazni in tudi samo smrtno obsodbo, in jaz *bom vse prevzel nase*.

XII. O, moj Jezus, resnično si v neki pobožni lakomnosti za bolečinami in nesrečami nase prevzel preveč. »Zares, on je nosil bolezni naše in si je naložil bolečine naše.« Kazni vseh in posameznih naših grehov je sprejel nase. Tako zelo ga je bolelo v njegovi duši, kolikor je bilo človeških krivd in kolikršne so bile. Oh, koliko tisoč desettisočev grehov se zagreši vsak dan, od katerih je blagoslovljeni Kristus vnaprej videl vsakega posameznega – po vrsti in posamezniku – in v njegovi duši so povzročili posamezne nadvse bridke zbodljaje; zlasti tisti, za katere je že takrat vnaprej videl, da bodo zaradi njih obsojeni mnogi. »Tako zelo ga je v duhu bolelo za tiste, ki bodo večno križani, kolikršne so bile muke, za katere je bilo pričakovati, da bodo z njimi večno križani, in kolikršno je bilo sovraštvo, ki je vzniknilo med Bogom in temi.« Tej tako hudi notranji bolečini duše se je pridružila enaka bolečina telesa, ena in druga neskončna.

XIII. Predani asketi skušajo iz različnih, vere vrednih razodetij razbrati število udarcev, sunkov, zaušnic, ran, vendar z velikim številom ne izrazijo zadostno velikosti bolečine. Pietro Calentino, Landtsperg, Adrichem, Akvilin, Landulf in drugi o tem veliko pišejo. Baje je blagoslovljeni Jezus na svojem presvetem telesu prejel 6666 ran, čeprav jih /159/ sveta Gertruda našteje samo 6466 in sveta Brigita 5475; te je prej treba razumeti kot udarce, prizadejane pri samem bičanju. Med trpljenjem je po celem telesu prejel tudi 110 klofut, 120 udarcev v vrat, 380 udarcev na hrbet, 43 udarcev po prsih, 85 udarcev po glavi, 38 po straneh, po lopaticah 62, po rokah 40, po kolkih in piščalih 32. Na svoje blagoslovljeno obličje je sprejel 32 gnusnih

pljunkov; po blagoslovljenih ustih 30 udarcev; prejel je 170 brc, ko je ležal na tleh pa 30; za lase so ga potegnili 300-krat; las in dlak so mu izpulili 58; mučenj, ki so zadostovala, da mu prinesejo smrt, je doživel 160; smrtnih bojov je preстал 19. Trnjeva krona je imela, kot pravi sveti Vincencij Ferrer, 72 bodic. Drugi menijo, da jih je bilo več in da so v presveto glavo zavrtale tisoč lukenj, kot menita sveta Hrizostom in Bernard. »S tisoč vbodi so ranili njegovo sijajno glavo,« pravi Bernard. Pri bičanju je prenesel 5500 udarcev, kot zatrjuje Luis de Granada; sveti Bernard trdi, da več kot 6000; Landulf pa, da 15 490 itd. »Vi vsi, ki greste mimo po poti, glejte in vidite, ali je katera bolečina enaka moji.«

XIV. Gledamo, dobri Jezus, in vidimo z očmi duha, toda z jezikom ne moremo pojasniti. Merimo, kar je neizmerno; merimo čezmerno bolečino v njej sami; pozabljamо pa, da je zunanja mera te bolečine njen vzrok, o katerem Sveto pismo namigne: »Število udarcev bo primerno *meri greha*.« Tvoja bolečina, Jezus, izvira iz našega greha; to razkriva Avguštín, ko vzklikne: »*Glej, pobožnost je bičana za nepobožnega: in če je za grešnika veliko udarcev z bičem, potem mora biti tudi veliko udarcev z bičem za /160/ Odrešenika*.« Meri krivde bo primerno tudi število udarcev; mera grehov je bila zelo velika, naj bo zelo veliko tudi število udarcev. Teologi vseppek sprašujejo, ali ima greh neko neskončnost in večina jih s svetim Tomažem zatrjuje: »*Greh, zagrešen proti Bogu, ima neko neskončnost, ki izhaja iz neskončnosti Božjega Veličastva; toliko hujši je namreč prestop, kolikor večji je oni, zoper katerega se zagreši*.« Nekateri kljub temu zatrjujejo, da je v grehu enostavno neskončna zloba. Na podlagi tega merila torej razbiramo mero in čezmernost bolečine v Kristusu, saj je bila, če že ne absolutno neskončna, pa vsaj neskončna na določen način, tako da je v sorazmerju z grehom, ki jo povzroča. Na to merijo tiste besede učitelja Hrizostoma: »*Kristus je tisto, kar smo bili dolžni, poplačal z dosti več, in tako zelo toliko več, kolikor je lahko večje brezmejno morje, če ga primerjamo z majceno kapljico*.« Kakor da bi dejal: naš dolg je bil neskončen na določen način, cena za Kristusovo bolečino in trpljenje je bila neskončna absolutno, in tako zelo daleč večja, kot je naš dolg, iz katerega je mogoče raziskovati neizmerno pretrpljeno bolečino. Še malo dlje razmišlja o tej tematiki sveti Bernardin. Ker je bila seveda v Kristusu bolečina neki odziv in je v hrepenenju sama po sebi stremela k neki neskončnosti, da ne bi zgolj ustrezala neskončnosti greha, ampak tudi večnosti kazni, ki si jo je zaslužil naš greh, dodajam njegove besede in zaključujem diskurz: »*Toliko ga je v duhu bolelo, ker ni mogel biti križan za večno, kolikor je razumel, da si zasluži s tem, ko trpi bolečino, in kolikor je spoznaval, da se njegova zasluga množi in obrodi sad. Zato si je s prenašanjem bolečine na neki način, ker ni mogel biti večno križan, zaslužil pri Očetu, kakor če bi bil večno križan. O, kristjani, glejte in vidite, ali je bolečina enaka*.« Jaz zaključujem govor z Landsbergom: »*Jojme, zakaj imam*

tako zelo železno in kamnito srce, da se od sotrpjenja in bolečine ne razpoči! Zakaj se glede na bolečino moja duša ne razkroji, ker je moje nadvse slabo življenje vzrok tako /161/ neznanskih bolečin. Jaz sem pobil z udarci, jaz sem oklofutal, jaz sem preklinjal, opljuval in obrcal.» Jaz sem bičal in kronal s trnjem, jaz sem obsodil na smrt, jaz sem pribil na križ, jaz sem ubil Božjega Sina. Daj, Jezus, da me boli s tako hudo bolečino, s kakršno je tebe samega bolelo ob tvojem trpljenju. In ker si bolečino trpel iz ljubezni do mene, daj, da te ljubim ob občutenju bolečine; ob ljubezni do tebe pa naj občutim bolečino zaradi svojih grehov.

Viri in literatura

Zbirke pridig Janeza Ludvika Schönlebna:

Fasten-Freytag und Sontag-Predigen. Salzburg: Melchior Haan, 1668.

Horae subsecivae dominicales sive Discursus sacri de tempore in dominicas totius anni, Pars aestiva et autumnalis: a Pentecoste usque ad Adventum. Annexis aliquot panegyricis academicis. Salisburgi: Melchior Haan, 1676.

Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis, Tractatus I. quadragesimalis, Sacra pyramis Jesu Christo servatori mundi in monte Oliveti agonizanti erecta. Salisburgi: Melchior Haan, 1673.

Tractatus geminus de mysteriis Dominicae passionis, Tractatus II. quadragesimalis, Sacra peregrinatio ad Christi servatoris sepulchrum. Salisburgi: Melchior Haan, 1673.

Benedik, Metod: Izhodišča Škofjeloškega pasijona. *Katalog Potujoče razstave Škofjeloški pasijon*. Zbirka Loški razgledi (Doneski 12). Škofja Loka: Muzejsko društvo Škofja Loka, 2006, str. 25–35.

Deželak Trojar, Monika: *Janez Ludvik Schönleben (1618–1681): oris življenja in dela*.

Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2017.

Kemperl, Metoda: Cerkev sv. Štefana in kapela božjega groba v Štepanji vasi v Ljubljani. *Acta historiae artis Slovenica*, 4, 1999, str. 37–52.

Šerbelj, Ferdinand: *Križev pot Antona Cebeja v okviru tradicije: prispevek za zgodovino križevega pota v Sloveniji / Der Kreuzweg des Malers Anton Cebej im Rahmen der Überlieferung: Beitrag zur Geschichte des Kreuzwegs in Slowenien* (Študijski zvezki, 2). Ljubljana: Narodna galerija, 1994.

Valvasor, Janez Vajkard: *Die Ehre dess Hertzogthums Crain*. Ljubljana-Nürnberg, 1689.